

Kvalitet i undervisning på distans

lakttagelser baserade på lektionsobservationer och intervjuer med elever, lärare och rektorer i tio grund- och gymnasieskolor.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Resultaten i korthet.....	4
Inledning	8
Skolinspektionens distansinspektioner	8
Distansinspektionens resultat	11
Vanligast med tät växling mellan närundervisning och undervisning på distans i de granskade skolorna.....	11
Undervisningen på distans är ofta tydlig och följer liknande upplägg	11
Undervisningen på distans i de granskade skolorna är sällan varierad, vilket ger minskad motivation	15
Brist på social interaktion i de granskade skolorna går ut över elevernas motivation och engagemang.....	18
Eleverna tappar ofta koncentrationen under lektioner på distans	20
Individuellt stöd finns ofta tillgängligt, men eleverna upplever det ändå som svårt att söka hjälp	23
Avslutande diskussion	29
Lärarna arbetar aktivt och tar stort ansvar	29
Undervisningen på distans i de granskade skolorna är ofta otillräcklig i centrala aspekter	29
Användning av digitala verktyg gynnar flera delar av undervisningen på distans.....	30
Få skillnader mellan de granskade grund- och gymnasieskolorna	30
Bilaga	32
Mer om urval och genomförande	32

Sammanfattning

Skolinspektionen har under april och maj, vecka 14–18, 2021, genomfört en distansinspektion i form av en fördjupande fallstudie av tio skolor. Av dessa var fem grundskolor med högstadium, och fem gymnasieskolor. Huvudfokus för granskningen har varit att observera lektioner som sker på distans utifrån ett antal centrala undervisningsnära aspekter.¹ Granskningen har haft sin grund i förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Urvalet av skolor har syftat till att fånga en variation av skolor i landet, och ett centralt urvalskriterium har varit att delar av utbildningen vid tiden för genomförandet bedrivits på distans. Resultaten är inte generaliserbara utan avser endast de tio verksamheter som granskats inom denna fallstudie. Skolinspektionens iakttagelser kan ändå ge en bild av hur skolsituationen påverkas och vilka utmaningar verksamheterna står inför givet situationen med fjärr-/distansundervisning.

Sedan covid-19-pandemins utbrott har Skolinspektionen genomfört flera distansinspektioner i såväl grund- som gymnasieskolan. De första handlade om skolsituationen under påverkan av covid-19-pandemin i stort, och de senare fokuserade på fjärr- och distansundervisningen i synnerhet. Denna granskning bidrar med ny, fördjupad, kunskap eftersom den, till skillnad från tidigare granskningar, omfattar lektionsobservationer av den undervisning som sker på distans.

Till grund för denna promemoria ligger en kvalitativ analys av de skriftliga återkopplingar som verksamheterna fått av Skolinspektionen efter avslutad granskning. Granskningen genomfördes genom lektionsobservationer av totalt 55 lektioner, omkring 4–6 per skola.² Rektorerna på samtliga skolor intervjuades och gruppintervjuer genomfördes med de elever och lärare vars lektioner varit föremål för observation. Samtliga lektionsobservationer och intervjuer har skett genom videosamtal. Genomförandet skiljer sig från myndighetens ordinarie inspektionsverksamhet. Myndighetens så kallade distansinspektion har formen av en lärande och framåt-syftande granskning som till stor del bygger på rektorernas, lärarnas och elevernas egna bedömningar av hur arbetet har fungerat, detta tillsammans med Skolinspektionens iakttagelser av ett urval lektioner. Genom att vara flexibla och lyhörda har Skolinspektionen strävat efter att inte belasta skolorna i det ansträngda läge som pandemin innebär.

¹ Granskningen avser fånga hur väl läraren planerar och genomför en fjärr-/distansundervisning som är strukturerad, varierad, där innehållet förmedlas på ett tydligt sätt, där det finns möjligheter till interaktion och där engagemang skapas för skolarbetet. Vidare omfattar granskningen det individuella stöd och den kontakt som läraren har med eleverna och hur väl läraren under fjärr-/distansundervisning lyckas fånga upp och ge stötning till enskilda elever.

² Arbetet med denna distansinspektion och denna rapport har skett under projektledning av Katarina Nyström, Enheten för analys. Rapportens huvudskribent har varit Lovisa Wiklund, Enheten för analys.

Resultaten i korthet

Vanligast med tät växling mellan närundervisning och undervisning på distans i de granskade skolorna

Vid tidpunkten för granskningen bedrev samtliga av de deltagande skolorna undervisning på distans, om än i olika omfattning. I de flesta av de granskade skolorna får eleverna undervisning på distans någon eller några dagar i veckan, och resterande dagar är de på plats i skolan för närundervisning. I en skola har eleverna undervisning på distans två veckor i taget och närundervisning var tredje vecka. I en annan skola växlar det varannan vecka. En skola har upplägget att halva klassen deltar i lektionerna i klassrummet och halva klassen deltar i lektionerna på distans. Eleverna växlar då mellan närundervisning och undervisning på distans varannan dag.

De flesta av eleverna tar del av fjärr-/distansundervisningen hemifrån, men vid ett par skolor finns det elever som befinner sig i skolans lokaler och därifrån deltar i undervisning på distans. I de fallen har eleverna kunnat sitta i olika eller samma rum, och läraren eller annan personal har kunnat befinna sig i samma rum eller röra sig mellan rummen under lektionerna. Lärarna befinner sig vanligtvis i skolan när de undervisar på distans, men de kan också befinna sig på annan plats.

Undervisningen på distans är ofta tydlig, men sällan varierad

Resultaten från fallstudien visar att lektionerna på distans på de granskade skolorna ofta håller en tydlig struktur och följer ett logiskt flöde som är förutsägbart för eleverna. Lärare beskriver ofta att de har gemensamma förhållningssätt på skolan för att skapa tydlighet gällande undervisningens struktur. Elevernas upplevelse är också i många fall att lärarnas presentationer av undervisningen, lektionsupplägg samt instruktioner av uppgifter är tydliga. Däremot är det relativt många som uppger att detta kan variera mellan ämnen och lärare. I sofliga fall saknas gemensamma strukturer, och det förekommer att det är mindre tydligt för eleverna vad de ska göra under lektionerna, vilket gör att de tappar koncentrationen och motivationen för skolarbetet. Granskningen visar också att det i vissa fall saknas gemensamma arbetssätt och rutiner kring vilka digitala verktyg som ska användas för att genomföra lektioner och ge information till eleverna. Lärarna i en skola berättar att de sinsemellan använder olika digitala verktyg för att genomföra lektionerna, för att lägga ut information till eleverna och för att kontakta dem.

Gemensamma strukturer för lektionerna kan skapa tydlighet och förutsägbarhet för eleverna. På samma gång behöver undervisningen innehålla variation och växling mellan olika typer av arbetsuppgifter, examinationsformer och mellan olika sätt att arbeta för att möta elevers behov och bibehålla deras intresse för skolarbete. I fallstudien framgår emellertid att undervisningen på distans i många fall framstår som att den har relativt lite variation. Under lektionsobservationerna framgår att de flesta lektionerna har ett likartat upplägg som ofta ser ut enligt följande: introduktion av lektionen, lärarledda genomgångar av ämnesinnehållet och instruktion till individuell uppgift som följs av elevernas individuella arbete med

uppgiften samt en avslutande återsamling i helklass. Det förekommer att lärare och rektorer berättar att eleverna istället får uppleva variation när de har närundervisning. Lärare uppger att de ofta väljer att genomföra mer komplext innehåll och gruppdiskussioner när eleverna är på plats i skolan, medan enklare och individuella uppgifter genomförs i undervisningen på distans.

När interaktion sparas till närundervisningen påverkas elevernas motivation och engagemang

I fallstudien framkommer att undervisningen på distans sällan innehåller möjligheter för elever att få mötas, samarbeta och lära av varandra. Elever berättar att de känner sig socialt isolerade och att de behöver det sociala sammanhanget för att tillgodogöra sig fjärr-/distansundervisningen. Bristen på interaktion och gemenskap är en anledning till att de tycker undervisning på distans är tråkig. Ofta tar eleverna egna initiativ till att samarbeta, både under och efter lektionstid. Av lärarintervjuerna framgår att flera väljer att genomföra moment som innehåller interaktion de dagar då närundervisning bedrivs, istället för att genomföra dem vid undervisning på distans.

I de granskade skolor där interaktion i undervisningen på distans förekommer använder sig lärarna ofta av digitala lösningar, till exempel digitala grupprum, för att eleverna ska kunna interagera, samarbeta och få möjlighet till social gemenskap. I grupprummen får eleverna bland annat öva på dialoger, arbeta med gruppuppgifter eller genomföra kamratbedömningar.

Eleverna tappar ofta koncentrationen under lektioner på distans

Flera elever i fallstudien berättar att de ofta ägnar sig åt annat än skolarbete när de loggar ut från lektionen för att göra individuella uppgifter. De beskriver också att de lätt tappar fokus på distanslektionerna. Samtidigt är det svårt för lärarna att upptäcka om eleverna är aktiva och engagerade i undervisningen. Lärarna har ofta metoder för att följa upp att eleverna är aktiva och följer med i undervisningen på distans. Ett vanligt sätt är att följa elevernas dokumentation i den digitala plattformen under tiden eleverna arbetar individuellt med sina arbetsuppgifter. Relativt många lärare använder sig också av digital frågesport eller digitala formulär för att ta reda på om eleverna följer med i undervisningen. I vissa fall blir emellertid upplevelsen hos eleverna att uppgifterna de arbetar med under lektionerna främst syftar till att kontrollera att de varit aktiva och arbetat på lektionerna snarare än att motivera dem att lära.

Individuellt stöd finns ofta tillgängligt, men eleverna upplever det ändå som svårt att söka hjälp

Även om eleverna i fallstudien ofta beskriver att det är svårare att få hjälp på distans, vittnar såväl observationer, lärarna och rektorerna om att arbetet med tillgänglighet till stöd överlag tycks fungera i de granskade skolorna. Under observationerna framgår att läraren vanligtvis använder olika metoder i de digitala verktygen för att kunna prata enskilt eller i grupp med elever som vill få hjälp med

de individuella uppgifter som de arbetar med. Ofta informerar lärarna eleverna om vilka kanaler de ska använda sig av för att komma i kontakt med läraren för att få individuellt stöd. Flera lärare berättar att de successivt har lärt sig fler sätt att kommunicera och ge återkoppling till eleverna. Även rektorer stämmer in och uppger att det gångna året inneburit en fortbildningsresa och att personalen har lärt sig flera olika digitala verktyg som underlättar.

I vissa observationer framgår emellertid att läraren endast i låg utsträckning söker upp enskilda elever för att stämna av hur det går för dem. Det framkommer även i några elev- och lärarintervjuer att det ofta är upp till eleverna själva att ta initiativ till att fråga om hjälp. Några lärare berättar att elevernas individuella behov framför allt tillgodoses i närundervisningen.

När det gäller återkoppling till eleverna är ett vanligt arbetssätt att följa elevernas arbete i de digitala dokument som eleverna delar med läraren, och läraren kommunicerar och ger respons direkt i dokumentet under lektionen. Eleverna upplever ibland att de behöver ta eget initiativ för att få återkoppling. Rektorer pekar på att den växelvisa närundervisningen ger möjligheter till återkoppling som i vissa fall förekommer i lägre grad på distans.

Skolinspektionens kommentar till fallstudiens resultat

På många av de granskade skolorna arbetar lärarna aktivt för att skapa en så bra undervisning som möjligt under rådande situation. Många har utvecklat sina kompetenser inom bland annat digitala verktyg. Några visar hur de på ett beundransvärt sätt lyckas genomföra undervisning för elever på plats i klassrummet samtidigt som andra elever befinner sig på distans. Däremot påverkas kvaliteten i vissa delar av undervisningen på distans i de granskade skolorna. Dels handlar det om att undervisningen sällan är varierad. Eleverna får främst möta helklassundervisning och ägna sig åt individuella skrivuppgifter på distans. Dels innehåller undervisningen få möjligheter för eleverna att få diskutera, mötas och samarbeta. Detta innebär en risk för att undervisningen på distans blir enahanda och inte stimulerar elevernas lärande. Det finns indikationer på att undervisningen på distans inte utvecklas till fullo; i stället används närundervisning för att hantera de delar som upplevs som svårare på distans. Naturligtvis kan det finnas goda skäl att anpassa undervisningen efter det faktum att den sker på distans och att genomföra de moment som är bättre lämpade för närundervisning på plats i skolan. Men perioder av fjärr- och distansundervisning får inte bli en transportsträcka i väntan på nästa tillfälle av närundervisning. Då nyttjas inte den potential som finns hos fjärr- och distansundervisning, och eleverna riskerar att gå miste om god undervisning.

Vidare belyser resultaten från fallstudien vikten av att skolorna nyttjar de möjligheter som de digitala verktygen ger. Skolinspektionen ser att i de skolor där tekniska lösningar används på ett flitigt och strategiskt sätt gynnas flera delar av undervisningen på distans. Grundläggande för detta är själva tillgången till verktyg. Det tycks finnas en skiftande tillgång till adekvata tekniska lösningar mellan skolor, vilket kan leda till en olikvärdig undervisning för eleverna.

Få skillnader mellan de grund- och gymnasieskolor som granskats

I granskningen, i form av en fallstudie, ingår sammanlagt tio grund- och gymnasieskolor, och jämförelser mellan skolformerna ska därför göras med försiktighet.

Skillnader, eller avsaknad av skillnader, kan bero på att just dessa tio skolor ingått i granskningen. Det har emellertid inte framkommit några tydliga skillnader mellan skolformerna. Möjligen endast svaga indikationer på att eleverna i gymnasiet får ta lite mer eget ansvar för att följa med i undervisningen och att skolan inte i samma utsträckning undersöker om de hänger med i undervisningen. Att inga större skillnader mellan skolformerna framträder i fallstudien är möjligen något förvånande, eftersom gymnasieskolan har haft fjärr- och distansundervisning i betydligt större omfattning än grundskolan, och därmed borde ha kommit längre i sin utveckling. Det är också tydligt att inte fler anpassningar verkar göras i grundskolan med hänsyn till högstadiееlevernars lägre ålder. Inga skillnader har heller kommit fram kopplat till hur skolorna lägger upp fjärr-/distansundervisningen. De flesta granskade skolor växlar mellan när- och distansundervisning under veckan, medan bara två skolor växlar varannan eller var tredje vecka.

Följande är Skolinspektionens kommentarer till fallstudiens resultat.

- **Utveckla undervisningen på distans och invänta inte perioder av närundervisning.** Det finns indikationer på att undervisningen på distans inte utvecklas till fullo; i stället används närundervisning för att hantera de delar som upplevs som svårare på distans. Om undervisningen på distans inte håller god kvalitet finns risken att elevernas lärande påverkas. Undervisningen på distans behöver i stället utvecklas och omfatta fler undervisningsaspekter för att motverka att eleverna inte får de kunskaper och färdigheter de annars skulle ha fått.
- **Utveckla former för att eleverna ska få möjlighet att mötas, samarbeta och lära av varandra i undervisningen på distans.** Social interaktion och gemenskap är en avgörande faktor för att motivation och lärande ska stärkas vid undervisning på distans. Det är således viktigt att fjärr-/distansundervisningen inkluderar goda pedagogiska strategier som tar hänsyn till elevernas behov av interaktion, återkoppling och social gemenskap med hjälp av de lösningar som de digitala verktygen ger. Brist på interaktion kan få konsekvenser för elevernas motivation och möjligheter till lärande. Om det blir upp till eleverna själva att ta initiativ till sociala kontakter i undervisningen finns dessutom risk för att vissa elever hamnar utanför. Det ligger på skolans ansvar att skapa samarbetsmöjligheter för eleverna.
- **Ordna god tillgång till digitala verktyg/hjälpmedel och arbeta för att öka den tekniska kompetensen hos lärarna.** Bara i det fåtal skolor som ingår i denna granskning har Skolinspektionen sett en variation av vilka digitala verktyg som används i undervisningen. I enstaka fall även en variation inom skolor. Därtill varierar lärarnas kompetensnivå när det gäller förmågan att använda verktygen och nyttja deras fulla potential. För eleverna innebär detta en risk för olikvärdig tillgång till god undervisning. Därför är det viktigt att säkra tillgången till digitala verktyg och att lärare får stöd och vägledning i att använda tekniska hjälpmedel som stöder undervisning på distans. Detta är ett arbete som behöver ledas av huvudman och rektor för att undvika att ett för stort ansvar läggs på enskilda lärare.

Inledning

Skolinspektionens distansinspektioner

Med anledning av rådande covid-19-pandemi genomför Skolinspektionen så kallade distansinspektioner för att bidra till en kvalitetshöjning hos de granskade verksamheterna och för att skapa en bild av hur skolsituationen ser ut. Denna distansinspektion ingår i ett regeringsuppdrag med slutredovisning i december 2021.³ Till skillnad mot tidigare genomförda distansinspektioner avgränsas inspektionerna inom regeringsuppdraget till eventuella kvalitetsskillnader och konsekvenser som kan kopplas till fjärr-/distansundervisningen, inte till pandemin i stort.

Det är viktigt att betona att genomförandet skiljer sig från myndighetens ordinarie inspektionsverksamhet. Myndighetens så kallade distansinspektion har formen av en lärande och framåtsyftande granskning. En stor skillnad är också att distansinspektionerna genomförs just på distans. Anledningen till att de här granskningarna inte är lika djupgående och utredande som ordinarie inspektion är att myndigheten inte vill belasta verksamheterna och deras personal i det ansträngda läge som covid-19-pandemin innebär.

Alla verksamheter som granskas får efter slutförd distansinspektion en skriftlig återkoppling och i förekommande fall även rekommendationer från Skolinspektionen. Hur de väljer att arbeta med rekommendationerna är upp till verksamheterna och därför sker ingen uppföljning. Myndighetens förhoppning är att återkopplingarna ska ge de granskade verksamheterna vägledning i det fortsatta arbetet. Dessa återkopplingar ligger också till grund för denna övergripande promemoria (PM). Resultaten i PM är inte generaliserbara utan avser de verksamheter som granskats. Samtidigt finns ett värde i att förmedla vidare rektorers, lärares och elevers erfarenheter samt Skolinspektionens iakttagelser av fjärr-/distansundervisningen. De kan utgöra ett viktigt underlag och belysa såväl utmaningar som framgångsrika arbetssätt i en situation där en del av undervisningen bedrivs som fjärr-/distansundervisning. Genom att sprida erfarenheter och exempel hoppas Skolinspektionen kunna bidra med lärdomar även till verksamheter som inte ingått i distansinspektionen.

Distansinspektion av grund- och gymnasieskolor

Bakgrunden till denna granskning finns i myndighetens egna samt även andras erfarenheter från tidigare granskning av fjärr-/distansundervisning. Under covid-19-pandemin har Skolinspektionen genomfört flera olika distansinspektioner inom grund- och gymnasieskolan. I dessa har Skolinspektionen sett ett aktivt arbete på många skolor för att ställa om till fjärr-/distansundervisning. Många utmaningar har också framkommit. Det har bland annat handlat om svårigheter att stödja elever och behålla deras engagemang i undervisningen och om att undervisningen tenderar att bli enahanda. Eleverna har också återkommande gett uttryck för att de sak-

³ Covid-19-pandemins konsekvenser för elevers förutsättningar att nå målen samt för elevers hälsa. Utbildningsdepartementet 2020-12-17, regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Statens skolinspektion, s. 3.

nar en social gemenskap. Skolinspektionen i Nederländerna har genomfört en motsvarande granskning av fjärr- och distansundervisning med lektionsobservationer. Granskningen fokuserade bland annat på aspekter kring struktur och tydlighet i undervisningen, aktiv närvaro bland eleverna, social interaktion med mera. Resultaten av den granskningen pekar på att kvaliteten i fjärr-/distansundervisningen varierar mycket och att de bästa lektionerna är de där det finns social interaktion.⁴

Utifrån dessa erfarenheter har Skolinspektionen valt att fokusera närmare på några centrala undervisningsnära aspekter: variation och tydlighet i undervisningen, social interaktion, hur lärarna följer upp elevernas aktiva deltagande samt det individuella stöd som ges under lektionerna.

Urval och metod

Distansinspektionen genomfördes april–maj, vecka 14–18, 2021. I granskningen ingick tio skolor, hälften grundskolor och hälften gymnasieskolor. Urvalet av skolor har syftat till att fånga en variation av skolor. Både skolor med enskilda och offentliga huvudmän finns representerade, samt en fördelning mellan olika kommungrupper.⁵ Ett centralt urvalskriterium har varit att delar av utbildningen bedrivs på distans vid tiden för genomförande. Syftet med variationen är att belysa fjärr- och distansundervisningen vid olika typer av skolor. Mer information om urvalet finns i bilaga.

Granskningen genomfördes genom lektionsobservationer och intervjuer på distans. Totalt 55 lektioner (4–6 per skola) observerades i granskningen. 29 lektioner observerades i grundskolan (högstadiet) och 26 lektioner i gymnasieskolan. Observationerna är inte avgränsade till något ämne utan omfattar de lektioner som passerat enligt skolans planering. Det innebär att granskningen har fångat en bredd av olika ämnen. Lektionsobservationerna genomfördes digitalt av två utredare per lektion. Fokus för observationerna var ett urval av några centrala undervisningsnära aspekter. Utredarna bjöds in till de utvalda lektionerna och loggade in i dem på samma sätt som eleverna. I de fall digitala grupprum användes under lektionerna blev utredarna placerade i olika grupprum. Efter observationerna intervjuades lärare vars undervisning varit föremål för observation, samt ett urval av elever i deras klasser. Två lärarintervjuer per skola genomfördes i grupper om cirka tre lärare per intervju. Likaså genomfördes två elevintervjuer per skola i grupper om cirka tre elever per intervju. Totalt har cirka 60 lärare och 60 elever intervjuats i granskningen. Även rektorerna i samtliga skolor (tio) har intervjuats. Samtliga intervjuer genomfördes via videosamtal.

Begrepp

Distansinspektionen avser den fjärr-/distansundervisning som bedrivs enligt förordning (2020:115) om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss smitta. Distansinspektionen omfattar alltså all undervisning som bedrivs på distans, såväl undervisning där lärare och elever är åtskilda i rum men inte i tid (fjärrundervisning) som undervisning där de är åtskilda i både rum och tid (distansundervisning). De intervjuade i granskningen gör sällan en distinkt

⁴ SICI webinar *Remote teaching and learning*, 18 februari 2021. <https://www.sici-inspectores.eu/News/SICI-Webinar-%E2%80%93-Remote-teaching-and-learning>

⁵ Enligt SKR:s kommungruppsindelning från 2017.

åtskillnad mellan fjärrundervisning och distansundervisning, och ofta används begreppet distansundervisning för att beteckna såväl fjärr- som distansundervisning. Av det skälet kommer dessa former inte att särskiljas i denna PM. I denna PM används i regel begreppen *fjärr-/distansundervisning* och *undervisning på distans* som samlingsnamn för undervisning med fjärr- och/eller distansinslag. Med *närundervisning* menas undervisning i skolans lokaler där såväl elever som lärare närvarar.

Distansinspektionens resultat

Vanligast med tät växling mellan närundervisning och undervisning på distans i de granskade skolorna

Vid samtliga granskade skolor bedrevs under aktuell period undervisning på distans, om än i olika omfattning. I de flesta av de granskade skolorna får eleverna undervisning på distans någon eller några dagar i veckan, och resterande dagar är de på plats i skolan för närundervisning. I en skola har eleverna undervisning på distans två veckor i taget och närundervisning var tredje vecka. I en annan skola växlar det varannan vecka.

I en av skolorna som växlar varannan dag är upplägget att halva klassen deltar i lektionerna i klassrummet och halva klassen deltar i lektionerna på distans. Eleverna växlar då mellan närundervisning och undervisning på distans varannan dag. De elever som deltar på distans kan följa undervisningen genom en kamera och en mikrofon som sitter i taket i klassrummet. Lärarna kan samtidigt dela sina presentationer, bilder eller anteckningar till eleverna i klassrummet via projektor och till eleverna på distans genom det digitala verktyg som används.

De flesta av eleverna tar del av fjärr-/distansundervisningen hemifrån, men vid ett par skolor finns det elever som befinner sig i skolans lokaler och därifrån deltar i undervisning på distans. I de fallen kunde eleverna sitta i olika eller samma rum och läraren eller annan personal kunde befinna sig i samma rum eller röra sig mellan rummen under lektionerna. Lärarna befinner sig vanligtvis i skolan när de undervisar på distans, men de kan också befinna sig på annan plats.

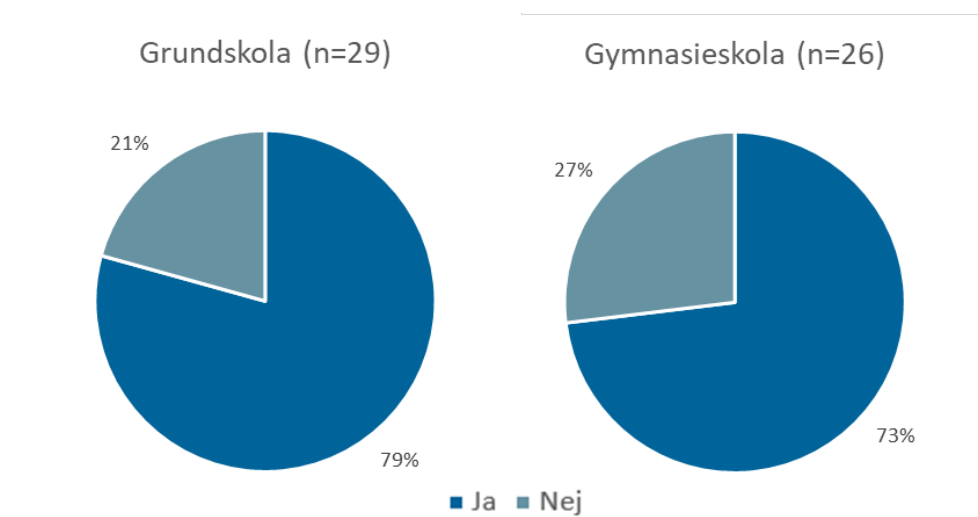
Totalt 55 lektioner i olika ämnen har observerats. Den genomsnittliga lektionstiden var omkring 65 minuter. Lektionerna innehöll sällan teknikproblem som innebar något större tidsbortfall. I enstaka fall tappades 5–10 minuter av lektionstiden av anledningar kopplade till tekniken.

Undervisningen på distans är ofta tydlig och följer liknande upplägg

Observationerna i denna fallstudie visar att lärarna vid många av lektionerna tydliggör lektionernas upplägg och undervisningens struktur för eleverna. Lektionerna innefattar ofta en introduktion där läraren presenterar vilka moment som lektionen kommer att innehålla, till exempel med ett bildspel. De flesta lektionerna följer sedan ett logiskt flöde, och majoriteten av lektionerna innehåller kortare genomgångar där läraren förmedlar ämnesinnehållet på ett tydligt sätt. Det sker till exempel genom att läraren förklarar på olika sätt och knyter an till elevernas vardag. Flera av de observerade lektionerna innehåller anknytningar till tidigare lektioner och arbetsområden. Av lektionsobservationerna framgår också att läraren vid

ungefär 80 procent av lektionerna i grundskolan och 70 procent av lektionerna i gymnasieskolan tydliggör syftet med arbetsuppgiften. I vissa fall sker inte detta, och vid flera lektioner ställer eleverna frågor för att få klarhet i uppgifter och förstå vad det är de ska göra. Lärare beskriver också att de ofta delar instruktioner för arbetsuppgifter i den digitala plattformen.

Diagram 1: Syftet med arbetsuppgiften tydliggörs av läraren under observerade lektioner.

En lektion i fysik i årskurs 9 såg exempelvis ut som följer: Läraren inleder lektionen och genomför ett muntligt upprop. Därpå följer en introduktion av ett nytt arbetsområde. Läraren delar skärm och visar bilder vid introduktionen. Läraren presenterar en beskrivning av vilka förmågor och vilket centralt innehåll och kunskapskrav som arbetsområdet ska innefatta. Läraren presenterar en övergripande planering för arbetsområdet, som sträcker sig fyra veckor framåt i tiden. Läraren kopplar området och dagens lektion till tidigare arbetsområden och lektioner, samt hänvisar till en fullständig planering som finns tillgänglig digitalt. Läraren beskriver sedan syfte och mål med lektionen och momenten i den och ger tydliga instruktioner till den individuella uppgift som eleverna ska arbeta med.

I intervjuer med lärare framgår ofta att de gemensamt på skolan diskuterat lektionernas upplägg och har gemensamma förhållningssätt för att skapa tydlighet gällande undervisningens struktur. I vissa fall handlar det om undervisningen generellt; några nämner att de gemensamma rutiner och arbetssätt som finns för lektionsupplägg i närundervisningen också appliceras i distansundervisningen. I andra fall har fjärr-/distansundervisningen diskuterats specifikt.

Ofta berättar lärarna att de försöker få lektionerna inom varje ämne att likna varandra. På en skola berättar lärarna att de alltid inleder lektionerna med muntligt upprop, arbetar för att ha tydliga introduktioner och instruktioner och en tydlig avslutning på lektionerna. De arbetar med bildstöd för att öka tydligheten. Lärarna lyfter fram betydelsen av att i fjärr-/distansundervisning vara extra tydlig gällande vad eleverna förväntas göra och när det ska vara klart, eftersom eleverna ofta ställer frågor om planeringen. Lärarna berättar att de till viss del utformar arbetsupp-

gifterna annorlunda i undervisningen på distans, och ger som exempel att uppgifterna behöver vara tydliga och kunna utföras i olika steg. Några lärare berättar vidare att de ofta återkopplar till vad de gjorde på förra lektionen, eftersom de upplever att det är en viktig del av strukturen. Eleverna glömmar annars snabbt vad som hände vid förra lektionen i ämnet. Även rektorerna berättar att skolorna ofta har gemensamma arbetssätt för att skapa tydlighet i lektionerna. Det kan vara en gemensam lektionsstruktur som beslutats av arbetslaget och som ska följas oavsett om det är undervisning på distans eller närundervisning. En sådan struktur kan innehålla instruktioner för hur digitala lektioner ska starta, hur arbetsuppgifter fördelas och hur elevernas möjlighet att ställa frågor till läraren vid undervisning på distans ska se ut.

Elevernas upplevelse är också i många fall att lärarnas presentationer av undervisningen, lektionsupplägg samt instruktioner om uppgifter är tydliga. Däremot är det relativt många som uppger att det varierar mellan ämnen och lärare om det är tydligt för dem vad de ska göra på lektionerna. Vissa upplever också att det ofta ändras om undervisningen är på distans eller i skolan och att uppgifter också kan ändras vid fjärr-/distansundervisning. Detta kan medföra att det blir svårt att veta vad som gäller, säger de. Andra otydligheter kring vad eleverna ska göra under lektionerna tror de beror på att läraren inte kan förtydliga instruktioner på samma sätt som i klassrummet och att informationen i huvudsak ges muntligt. Någon elev tror att oklarheter beror på bristande kommunikation mellan lärare och elever samt att vissa uppgifter har långa instruktioner som kan vara svåra att förstå. Några enstaka elever berättar också att det ibland förekommer otydlighet vad gäller kunskapskrav och examinationer.

Vid några av Skolinspektionens observationer framgår att undervisningens syfte och mål sällan förtydligas vid de lektioner som sker på distans. I en elevintervju berättar eleverna att de upplever att syfte och mål med lektionerna inte är lika tydligt när undervisningen sker på distans som när den sker i skolan. På plats i skolan brukar mål och syfte stå på tavlan, men när de har undervisning på distans tydliggörs det inte på samma sätt. Eleverna tycker att det vore skönt om lärarna kunde förklara mål och syfte även vid undervisning på distans. Detsamma bekräftas i lärarintervjuerna, där det framkommer att de tycker det är svårare att presentera mål och syfte med undervisningen när den sker på distans, och många av lärarna tydliggör därför oftare mål och syfte när eleverna är på plats i skolan.

Digitala hjälpmedel kan bidra till tydlighet i undervisningen

Det finns exempel på skolor i fallstudien där tekniska hjälpmedel används för att göra undervisningen tydlig för eleverna. I en gymnasieskola där halva klassen deltar i lektionerna i klassrummet och halva klassen deltar i lektionerna på distans presenterar lärarna ämnesinnehållet med hjälp av visuella hjälpmedel i sina genomgångar. Det sker till exempel genom att läraren skriver på tavlan som eleverna på distans kan se genom en kamera i taket i klassrummet, eller genom att läraren skriver direkt i dokument som samtidigt delas med elever i klassrummet via projektor och elever på distans via det digitala mötesverktyget. Eleverna i den skolan berättar att det oftast fungerar bra att hänga med i undervisningen på distans. Det kan hända att läraren tillfälligt glömmar att anpassa för de elever som är med på distans och att det då kan vara svårare för eleverna att hänga med. Till exempel om läraren

glömmer att zooma in tavlan eller glömmer bort att läsa i chatten. En elev säger att lärarna har blivit bättre på att rikta sin uppmärksamhet mot både de elever som är i klassrummet och de elever som deltar på distans. Lärarna i skolan beskriver bland annat att de har anpassat lektionsstrukturen, förmedling av information och uppgifter till att undervisningen delvis genomförs på distans. En annan lärare på samma skola berättar att hen arbetar med tekniska verktyg för att skillnaden för de elever som deltar på distans och de elever som befinner sig i klassrummet ska vara så liten som möjligt. Det sker till exempel genom att läraren gör anteckningar i ett digitalt verktyg som samtidigt visas i videomötesverktyget och i klassrummet med hjälp av en projektor, istället för att skriva på tavlan. En annan lärare, som också gör anteckningar i samma digitala verktyg under lektionen, säger att hen gör anteckningarna tillgängliga för eleverna i efterhand för att öka tydligheten. Rektorn beskriver att skolan har goda förutsättningar för att skapa tydlighet i undervisning som bedrivs på distans, eftersom tillgången på tekniska hjälpmedel är god och de flesta lärare är skickliga på att använda utrustningen. Rektorn säger att skolan har köpt in skrivplattor till vissa klassrum för att underlätta för eleverna att ta del av lärarens anteckningar under lektionen.

I vissa fall saknas gemensamma strukturer och enhetliga arbetsätt

I de granskade skolor där tydligheten i undervisningen på distans behöver utvecklas handlar det ofta om att det saknas gemensamma lektionsstrukturer i undervisningen på distans. Vidare saknas då ofta tydlig information under lektionerna om tidsmässiga förutsättningar för lektionens olika delar och en uppföljande avslutning som kan hjälpa eleverna att strukturera sitt arbete. Eleverna berättar att det ofta är otydligt för dem vad de ska göra på lektionen, och rektorn säger att uppgifter i vissa fall tenderar att bli mer komplexa i undervisning på distans. Eleverna säger att de tappar koncentrationen, motivationen och engagemanget om det saknas tydlighet i vad som förväntas av dem i undervisningen eller vad som ska uppnås. Det är enligt eleverna då som det blir lätt att distraheras av mobiltelefonen, en film eller något annat vid sidan av undervisningen.

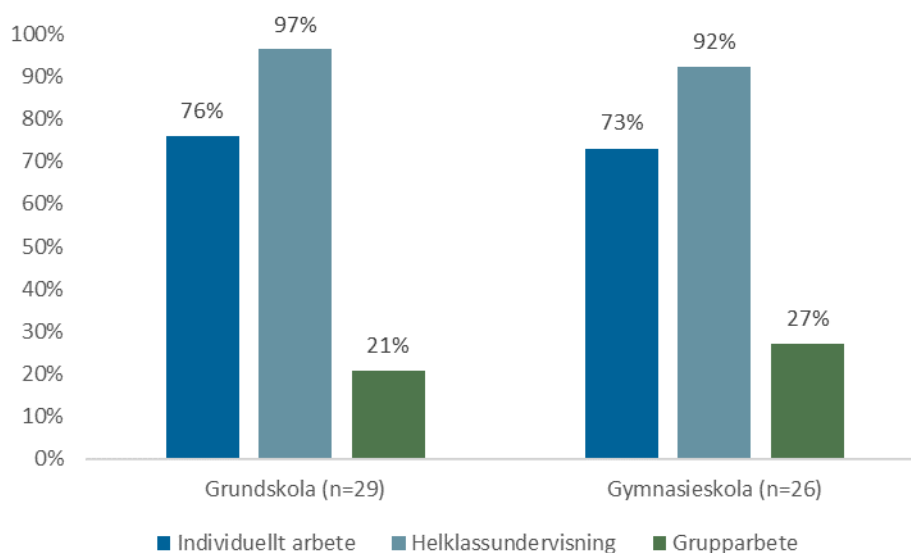
Fallstudien visar också att det i vissa fall saknas gemensamma arbetsätt och rutiner kring vilka digitala verktyg som ska användas för att genomföra lektioner och ge information till eleverna. Lärarna i en skola berättar att de sinsemellan använder olika digitala verktyg för att genomföra lektionerna, för att lägga ut information till eleverna och för att kontakta dem. En lärare säger att det hade varit tydligare och tryggare för eleverna om alla hade använt samma tekniska lösningar från början. I dagsläget är det upp till eleverna att hålla koll på vilket forum och verktyg som ska användas för respektive lektion eller ämne. Lärarna säger att det saknas gemensamma rutiner och arbetsätt för distansundervisningen och att de hade önskat en tydligare styrning från skolledningen. De säger också att det har varit mycket upp till var och en att välja vilka tekniska lösningar som ska användas och att lära sig dessa. Även eleverna berättar att det skiljer sig åt hur de får information och var dokument och instruktioner görs tillgängliga beroende på vilken lärare som undervisar. Även om olika lärare använder olika verktyg för videomöten så säger eleverna att det är tydligt hur man ska koppla upp sig till lektionerna.

Undervisningen på distans i de granskade skolorna är sällan varierad, vilket ger minskad motivation

Som framkommer i föregående avsnitt kan det vara gynnsamt med gemensamma strukturer för lektionerna som skapar en tydlighet och förutsägbarhet för eleverna. På samma gång behöver undervisningen innehålla variation och växling mellan olika typer av arbetsuppgifter, examinationsformer och mellan olika sätt att arbeta för att möta elevers behov och bibehålla deras intresse för skolarbete.

I fallstudien framgår emellertid att undervisningen på distans i många fall är relativt enformig. Under lektionsobservationerna framgår att de flesta lektionerna har ett likartat upplägg, som ofta ser ut som följer: Introduktion av lektionen, lärarledd genomgång av ämnesinnehållet och instruktion till individuell skriftlig uppgift som följs av elevernas eget/individuella arbete med uppgiften och därefter en avslutande återsamling i helklass. När eleverna ska arbeta med sina individuella uppgifter kopplar de ofta ur sig ur mötet, och under några lektioner arbetar eleverna med sina respektive uppgifter utan att någon återsamling sker. Andra lektioner består endast av genomgångar. Några lektioner innehåller grupparbeten, men det är mindre vanligt. Problemlösning och diskussioner under lärarens ledning sker endast i begränsad omfattning. Ibland uppmanas eleverna att genomföra en uppgift i par vilket många, men inte alla elever, gör.

Diagram 2: Fördelning av arbetsformer under observerade lektioner.

Fördelningen av arbetsformer under lektionerna har liknande mönster för grundskolan och gymnasieskolan. Nästan alla av de lektioner som observerades innehöll helklassundervisning och drygt 70 procent innehöll individuellt arbete. Gällande grupparbete så var det något vanligare i de observerade lektionerna på gymnasieskolan, men under 30 procent av lektionerna innehöll detta.

I flera av intervjuerna bekräftas denna bild. Lärarna beskriver i flera intervjuer att undervisning på distans ofta är enformig och framförallt består av genomgångar,

att läsa, skriva och svara på frågor. Vissa uppger att de försöker arbeta för att öka variationen i fjärr-/distansundervisningen men att det tar mer tid att planera denna. Även flera rektorer har uppfattningen att undervisningen tenderar att innehålla mer skriftliga uppgifter och individuellt arbete än normalt. Likaså eleverna berättar om enformiga arbetsformer och arbetsuppgifter i undervisningen på distans. Ofta upplever de att undervisningen består av att de arbetar med individuella skrivuppgifter som ska lämnas in i slutet av lektionen. Några elever uttrycker att undervisningen på distans till en början var mer omväxlande, men att lektionerna numera ser likadana ut. Några säger att variation saknas helt i undervisning på distans. Vissa av eleverna uppger att detta påverkar deras koncentration och motivation negativt.

Eleverna får möta variation i närundervisningen

Det förekommer relativt ofta i intervjuerna att lärarna berättar att de väljer uppgifter till undervisningen utifrån en bedömning av vad som passar bäst för fjärr-/distansundervisning och vad de bedömer passar bättre för närundervisning. Moment som är mer komplexa, till exempel genomgång av svårare innehåll, eller elevaktiva moment såsom uppgifter som innefattar reflektion och grupparbeten, genomförs ofta vid närundervisning istället för vid undervisning på distans. Lärare förklarar att särskilt de muntliga delarna med diskussioner, där frågor och inlägg från eleverna är en viktig del och eleverna ska våga uttrycka sig, är svåra när undervisningen sker på distans. En anledning till detta är att lärarna inte kan fånga upp elevernas reaktioner, se om de har förstått eller svara på elevernas frågor på samma sätt när undervisningen sker på distans. Uppgifter som de väljer till fjärr-/distansundervisningen kan exempelvis innefatta kortare frågor som eleverna ska skicka in svaren på. I något fall beskriver lärarna också att de väljer att inte variera undervisningen på distans, utan istället väljer att ha en ökad variation vid närundervisningen. Även vissa elever uppger att det är mer variation i undervisningen på plats i skolan. Eleverna upplever vissa moment i fjärr-/distansundervisningen som utfyllnad.

Lärarna lyfter att lektionerna på distans innehåller mycket teori och mindre praktiskt arbete, och att det är svårt med ämnen med praktiska inslag på distans. I somliga fall försöker lärarna hitta på praktiska inslag som eleverna kan genomföra hemma, men ofta förläggs momenten istället till när eleverna befinner sig i skolan för närundervisning. Detta tar också vissa elever upp och säger att det vid undervisning på distans är mycket teoretiskt, även i de ämnen som inte är teoretiska.

Även några rektorer beskriver att moment som bedöms vara svårare för lärarna och eleverna att genomföra på distans istället sparas för att genomföras på plats i skolan. Några rektorer nämner samtidigt att eftersom eleverna får närundervisning återkommande är det acceptabelt, eller ett mindre problem, om undervisning på distans inte är varierad. En rektor gör bedömningen att om undervisning på distans blir kvar en längre tid behöver skolan se över hur de arbetar med att skapa variation av lektionerna som bedrivs på distans.

Teknisk kompetens påverkar hur varierad undervisningen blir

Vilka tekniska förutsättningar eller tekniska kompetenser som finns på skolan spelar roll för möjligheterna att variera undervisningen. Skolorna använder sig av olika verktyg och i vissa fall varierar det också inom skolan vilka verktyg som

används. I enstaka fall har lärare sämre förutsättningar att kunna nyttja verktygen i undervisningen. Några lärare berättar att arbete och diskussion i mindre grupper inte används så frekvent eftersom den funktionen saknas i gratisversionen av det digitala verktyg som används. Enligt rektorerna så kan lärarna använda gratisversionen av ett videomötesverktyg när de har kortare lektioner, men det finns möjlighet att boka upp sig på licenserade konton där man kan ha längre möten och använda grupprumsfunktioner. I andra skolor berättar rektorerna att de sett till att det finns goda tekniska förutsättningar för att variera undervisningen. Till exempel har vissa köpt in små kameror så att lärarna kan filma på nära håll vid laborationer i klassrummet och visa för eleverna. Eller andra hjälpmedel, såsom digitala pennor, så att eleverna enkelt ska kunna visa sina lösningar.

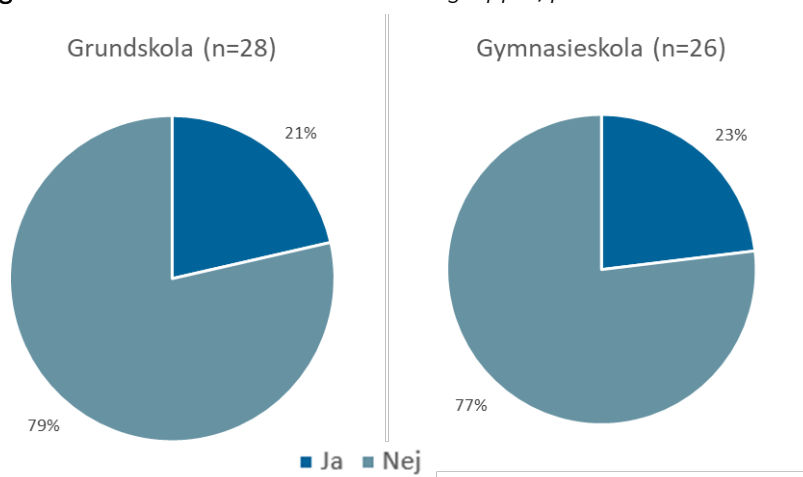
Några lärare beskriver att bristande teknisk kompetens försvårar variation av undervisningen på distans. Vissa ser behov av kompetensutveckling för att känna sig tryggare med verktygen. Det finns också elever som framför att de skulle vilja att lärarna använde sig av fler funktioner i den kommunikationsplattform skolan använder sig av, eller att lärarna skulle använda sig av andra typer av inlärningsplattformar, där eleverna till exempel kan svara på frågor. I vissa av de granskade skolorna berättar rektorerna att det har genomförts insatser för att öka den tekniska kompetensen hos lärarna. Till exempel genom att sprida metoder för hur tekniska hjälpmedel kan användas på ett strategiskt sätt, med målet att öka variationen och skapa en större säkerhet kring de digitala verktyg som används.

De lärare som känner sig mer trygga med de digitala verktygen försöker ofta utnyttja möjligheterna som de ger, vilket får positiva effekter på variationen i undervisningen. Bland vissa lärare är det till exempel vanligare att använda gruppdiskussioner för att variera undervisningen. I en skola ges interaktiva genomgångar där läraren går igenom innehåll och samtidigt för ett samtal med eleverna. Vid lektionerna arbetar eleverna ofta i grupper för att lösa en uppgift tillsammans. Det finns också möjlighet för eleverna att gå in i digitala grupprum under tiden de arbetar enskilt. Några lärare berättar att de också jobbar aktivt med att variera mellan muntlig och skriftlig examination och att det anpassas på individnivå. Muntliga redovisningar i mindre grupper har fungerat bra för vissa. Några lärare berättar att de haft förhör i digitala formulär och intervjuer där eleverna har fått frågor att svara på. Olika sorters digitala frågesporter har också genomförts och en variant där eleverna är tvungna att förflytta sig från en plats till en annan för att få fram nästa fråga. Vissa har gett eleverna i uppgift att spela in muntlig presentation eller en dramatisering. I vissa fall ges eleverna möjlighet att vara delaktiga i valet av examinationssätt, och någon rektor berättar att de på skolan har uppmärksammat vikten av att eleverna får visa sina kunskaper genom olika examinationsformer. Vissa har också börjat använda sig av digitala prov och filminspelningar.

Brist på social interaktion i de granskade skolorna går ut över elevernas motivation och engagemang

I fallstudien framkommer att undervisningen på distans i de granskade skolorna sällan innehåller möjligheter för elever att få mötas, samarbeta och lära av varandra. Vid flera av de observerade lektionerna saknas interaktion mellan eleverna, och det förekommer sällan uppgifter eller moment som syftar till att eleverna ska interagera med varandra. I någon skola används inga digitala lösningar för att eleverna ska kunna interagera. Istället består lektionerna ofta av genomgångar i helklass, där läraren äger den mesta taltiden och ställer frågor i helklass. Vid ett par lektioner skapar lärarna möjlighet för eleverna att resonera i helklass, genom att ställa frågor som stimulerar till resonemang hos eleverna. Det är dock inte alltid som eleverna vill göra detta i helklass.

Diagram 3: Eleverna samarbetar i mindre grupper/par under observerade lektioner.

Endast cirka en femtedel av de observerade fjärr-/distanslektionerna innehåller elevsamarbeten i mindre grupper eller par. Det framkommer även i många elevintervjuer att lärarna sällan skapar möjlighet för eleverna att integrera med varandra under lektionerna. Några elever känner sig socialt isolerade och säger att de behöver det sociala sammanhanget för att tillgodogöra sig undervisningen på distans. Eleverna uttrycker att även om man lär sig det man ska i undervisningen på distans så finns ändå en oro för att avsaknaden av diskussioner i klassrummet med både lärare och elever gör att man inte får med sig andras perspektiv och sätt att se på saker, vilket kan missgynna det egna lärandet. Några berättar att bristen på interaktion och gemenskap är en anledning till att de tycker att undervisning på distans är tråkig, och flera efterfrågar mer av det.

Det finns elever som ger uttryck för att en påslagen kamera ökar elevernas känsla av delaktighet, men lärarna förhåller sig olika till om kameran ska vara på eller inte. Eleverna berättar att grupparbeten ibland förekommer, men eleverna är oftast överens om att detta inte sker så ofta och inte lika frekvent som i närundervisningen. Eleverna upplever också att grupparbeten på distans inte

fungerar så bra. Många har valt att arbeta själva även om möjligheten till grupparbete har erbjudits i något ämne.

Likaså lärare och rektorer beskriver elevernas behov av interaktion med varandra och med läraren, men uppger ofta att det är svårt att komma på fungerande metoder för att skapa bra interaktion och gemenskap. Några lärare nämner att lektionerna på distans sällan innefattar sådana inslag. Det gäller både mellan lärare och elever och elever emellan. Vissa lyfter att det är lättare att skapa interaktion i mindre grupper, men att det är svårare att få till mer resonerande moment i större grupp.

Ofta upp till eleverna att skapa interaktion

Många elever i granskningen berättar att de tar egna initiativ till att samarbeta, både under och efter lektionstid, när samspelet uteblir under lektionerna. Några uppger att samarbete mellan eleverna hänger på elevernas eget initiativ. Till exempel sitter de ofta hemma hos varandra och hjälps åt med uppgifter, eller ringer varandra för att få hjälp eller förtydliganden om vad läraren har sagt eller ta upp saker av social karaktär. Även under lektionerna brukar eleverna prata med sina kompisar, via en annan digital kommunikationskanal eller sociala medier. Elever har också börjat skapa egna digitala mötesrum för att arbeta tillsammans. I en rektorsintervju nämns vidare att arbetslagen diskuterar elevernas initiativ att mötas i egna digitala mötesrum. Enligt rektorn är det en utmaning för lärarna att följa hur eleverna interagerar med varandra, och man har därför uppmuntrat vårdnadshavarna att ta del av elevernas kommunikation med varandra.

Social interaktion sker istället vid närundervisning

Några av de intervjuade lärarna uppger att de genomför moment som innehåller interaktion, såsom grupparbeten eller diskussioner, de dagar då närundervisning bedrivs i stället för att genomföra dem vid undervisning på distans. Detta nämns även av vissa rektorer. Några säger att lärarna träffar eleverna i skolan varannan dag och då kan de ge eleverna möjlighet att interagera. Därför har frågan om interaktion vid undervisning på distans inte upplevts som en utmaning. De säger vidare att det kan komma att bli en utmaning om undervisning på distans pågår under en längre tid.

Några lärare lyfter att den relation som utvecklats mellan eleverna över tid är sårbar. Ju längre tid som går där eleverna inte träffas i närundervisning, desto mer påverkas deras samspel och det kan till exempel leda till en tillbakagång och osäkerhet vid redovisningar. Enligt lärarna finns elever som inte mår bra och är mer ensamma när undervisningen bedrivs på distans än när eleverna är på plats i skolan. Lärarna beskriver att det är en utmaning att nå fram till dessa elever på ett djupare plan när det är undervisning på distans.

Användning av digitala verktyg kan gynna social interaktion

Vid vissa lektionsobservationer möjliggörs interaktion mellan elever och lärare samt eleverna sinsemellan i större omfattning. Det kan handla om att läraren tilltalar eleverna i takt med att de går med i mötet och småpratar om vardagliga saker. Eleverna pratar också med varandra under denna stund. Under lektionerna

kan läraren fördela taltid och ge alla elever möjlighet att svara på lärarens frågor. Dels ställer läraren frågor direkt till enskilda elever, dels fördelar läraren ordet till de elever som räckt upp handen, genom den funktion som finns i den kommunikationsplattform som används. Lärarna ger även möjlighet till individuell interaktion med eleverna genom att vara tillgängliga via telefon, chatt och sms samt genom att vara tillgängliga i mötet, där eleverna kan logga in igen efter att andra lämnat.

I de skolor där interaktion förekommer i undervisningen på distans använder sig lärarna ofta av digitala lösningar, till exempel digitala grupprum, för att eleverna ska kunna interagera, samarbeta och få möjlighet till social gemenskap. I grupprummen får eleverna bland annat öva på dialoger eller arbeta med gruppuppgifter. De har även provat att genomföra kamratbedömningar, där eleverna har fått ge varandra feedback på uppgifter. Vid några lektioner används grupprum även när eleverna ska arbeta med enskilda uppgifter, så att de ska kunna få stöd av varandra.

I lärarintervjuerna berättar många lärare om hur de försöker få in interaktion i undervisningen. Det handlar ofta om att skapa digitala grupprum för diskussioner, eller låta elever arbeta tillsammans i delade dokument, eller mötas och ge varandra feedback på skoluppgifter. Vid någon skola berättar lärarna att eleverna, när de upptäckte att de kunde göra egna digitala möten, bad att få arbeta tillsammans. I elevintervjuerna i dessa skolor berättar eleverna att de får samarbeta på lektionerna. Vissa får göra detta till stor del. Några berättar att det är skönt när klassen delas in i mindre grupper, eftersom alla vill prata och det är enklare när det är färre deltagare. Däremot upplever några elever samtidigt att grupparbeten på distans inte fungerar så bra, särskilt inte om läraren inte anpassar grupperna efter vilka de brukar umgås med. Några har därför valt att arbeta själva även om möjligheten till grupparbete har erbjudits. Eleverna berättar också att även om grupparbeten förekommer så arbetar de ännu mer tillsammans när de är på plats i skolan.

Eleverna tappar ofta koncentrationen under lektioner på distans

Flera elever berättar att de ofta ägnar sig åt annat än skolarbete när de loggar ut från lektionen för att göra individuella uppgifter, exempelvis använder mobiltelefonen. Flera elever beskriver också att de har svårt att fokusera på distanslektionerna och att de snabbt tappar koncentrationen under lektionerna och har svårt att komma igång med uppgifter. Samtidigt uppger flera rektorer, lärare och elever att det är svårt för lärarna att se om eleverna är aktiva och engagerade i undervisningen.

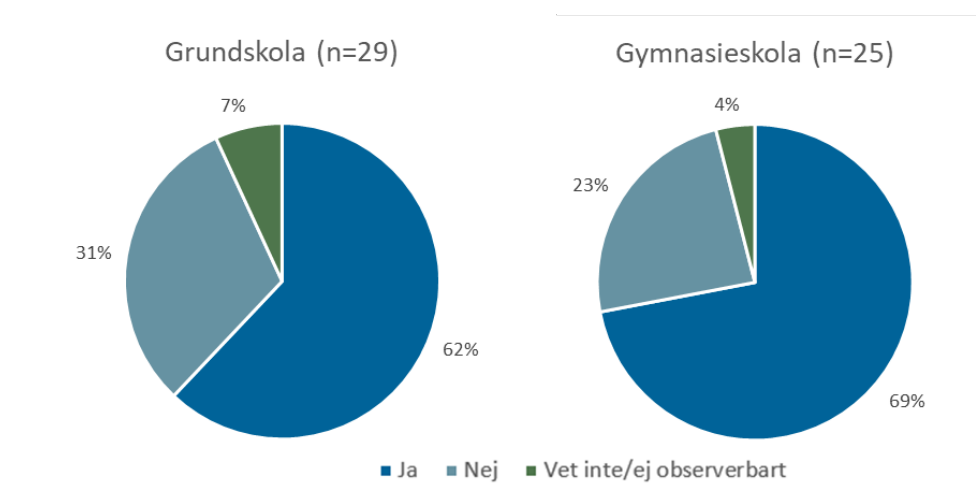
En rektor vid ett gymnasium med praktisk inriktning beskriver en särskilt stor utmaning när det gäller att se att eleverna är aktiva och engagerade i undervisningen. Många elever på den skolan hade redan före fjärr-/distansundervisningen en lägre motivation i gymnasiegemensamma ämnen. Det är också i huvudsak dessa ämnen som omfattas av undervisning på distans. Nu finns problem med att vissa elever inte hinner med, utan hamnar efter. Rektorn berättar att arbetslagen för en dialog

om hur man kan arbeta med att följa elevernas aktivitet, och tar upp goda exempel, men konstaterar att arbetet behöver bli mer systematiskt.

Olika metoder används för att hålla koll på elevers aktivitet

På cirka två av tre observerade lektioner i såväl grund- som gymnasieskolan stämmer läraren av att alla elever hänger med under lektionen. Ofta används olika metoder för att följa upp att eleverna följer med i undervisningen på distans.

Diagram 4: Läraren stämmer av att alla elever hänger med under observerade lektioner.

Många av de observerade lektionerna inleds med ett muntligt upprop eller med att läraren noterar elevernas närvaro medan de loggar in i lektionen. I något fall kontakter läraren elever via sms och telefon om de inte ansluter till mötet. Vissa lärare uppmanar eleverna att sätta på kameran och förtydligar att det är viktigt för att eleverna ska registreras som närvarande. Under många observerade lektioner ställer läraren frågor av kontrollkaraktär för att till exempel säkerställa att eleverna förstått en instruktion, ett ämnesinnehåll eller kan ta del av presentationer som läraren delar. Det är ofta en eller några elever som svarar på frågan. Ibland görs en avstämning i mitten av lektionen, där läraren och eleverna resonerar i helklass kring en arbetsuppgift. Vid ett par lektioner har lärarna genomgång i helklass och fördeklarar då aktivt frågor till olika elever för att se att de hänger med. Vid vissa lektioner kontakter läraren enskilda elever för att säkerställa att de följer undervisningen. Under några lektioner framkommer emellertid att det saknas sätt att se om de elever som inte svarar eller som är tysta hänger med.

Under några lektioner följer läraren upp elevernas dokumentation i den digitala plattformen medan eleverna arbetar individuellt med sina arbetsuppgifter, för att få en bild av elevernas delaktighet i undervisningen. Relativt många lärare använder sig av digitala verktyg för undersökningar, digital frågesport eller digitala formulär för att ta reda på om eleverna följer med i undervisningen. Det kan också ske genom att kolla av i en omröstning i mötesverktyget eller genom att läraren besöker olika grupper där eleverna arbetar för att höra hur det går. Det kan också ske genom att läraren ställer frågor kontinuerligt till hela klassen eller enskilda elever. I slutet av lektionerna på distans är det relativt vanligt att någon typ av avslutning görs, där läraren stämmer av hur eleverna upplever arbetet med att lösa uppgifter,

eller så ger läraren muntlig återkoppling på elevernas arbete. Vid några lektioner görs inga avstämningar eller uppsamlade avslutningar för att se att eleverna har följt med i undervisningen.

Vissa skolor har infört gemensamma rutiner för att följa elevers aktiviteter under lektionerna. Några rektorer berättar till exempel att de har huvudlinjen att elevernas kamera ska vara på vid start och avslut av lektionerna. Detta för att kontrollera elevernas närvaro, säkerställa att tekniken fungerar och för att visa omsorg om eleverna. Eleverna beskriver bland annat att lärarna följer deras aktivitet genom att gå in i de dokument som de arbetar i eller genom att ställa frågor under genomgångarna. Om eleverna inte är aktiva, till exempel om de inte skriver i de delade dokumenten, kontaktar läraren ibland eleverna för att fråga varför de inte arbetar. Vissa lärare ringer också upp eleverna under lektionerna för att stämma av om de förstår eller behöver hjälp med något. Eleverna beskriver också att lärarna brukar ställa frågor under genomgångarna och att det är roligare att hänga med då än om läraren inte ställer frågor. En elev berättar att lärarna kan lägga ut en digital omröstning och beroende på svaren i omröstningen så kan läraren fördjupa sin genomgång eller förklara mer så att alla förstår.

I några skolor berättar rektor att skolan inte har gemensamma rutiner för hur lärarna ska se till att eleverna följer undervisningen på distans. Snarare har varje enskild lärare hittat sitt eget sätt. Någon rektor poängterar också att eleverna aldrig har fjärr-/distansundervisning någon längre period. Detta innebär att de löpande kan följa upp med eleverna hur det går i skolan. Det framkommer också att vissa inte alls använder sig av digitala verktyg för att se till att eleverna följer undervisningen. I en gymnasieskola beskriver elever, lärarna och rektorn att det är upp till eleverna själva att följa undervisningen. Lärarna säger att de förstår att eleverna kan göra andra saker under lektionen, men de säger att det samtidigt är elevernas ansvar att följa undervisningen.

Uppgifter upplevs ibland ha enbart kontrollerande syfte och inte stimulera till lärande

Arbetsätten för att följa elevers aktivitet under lektionerna fungerar dock inte alltid som tänkt. I några intervjuer och observationer framkommer att lärarna skaffar sig en bild av elevernas arbetsinsats genom att läsa deras skriftliga inlämningar efter lektionens slut. Det innebär att det ibland upptäcks först efter lektionen om en elev inte varit aktiv och behöver mer hjälp och stöd. När det gäller kamera är det vanligt att eleverna väljer att inte ha den påslagen under lektionerna. I en skola nämner eleverna att de ibland väljer att ha kameran avstängd eftersom de till exempel upplever oro över att bli filmade. En rektor berättar också att vissa elever inte vill visa upp den miljö de befinner sig i på distans.

I vissa fall blir också upplevelsen hos eleverna att uppgifterna de arbetar med i undervisningen främst syftar till att kontrollera att de varit aktiva och arbetat på lektionerna snarare än att motivera dem att lära. Några elever uttrycker att det i undervisning på distans i stor utsträckning handlar om vad och hur mycket de levererar, och tillägger att även om läraren inte ser resultatet av vad eleverna gör så behöver det inte betyda att eleverna inte gör något. Vissa elever uppger att de måste lämna in uppgiften de jobbat med under lektionen för att få närvaro, men flera av eleverna upplever att de får för många uppgifter och att de inte hinner

klart med uppgifterna under lektionerna, vilket innebär att de får frånvaro. En elev beskriver att lärarna inte gör så mycket för att engagera och motivera, utan att det snarare är risken att få frånvaro som gör att eleverna är aktiva på lektionerna. Några lärare beskriver liksom eleverna att vissa uppgifter tenderar att ha syftet att kontrollera att eleverna har varit aktiva under lektionen, snarare än att skapa engagemang och motivera dem till aktivitet. Några beskriver samtidigt att det är svårt att hitta sätt att motivera eleverna på distans.

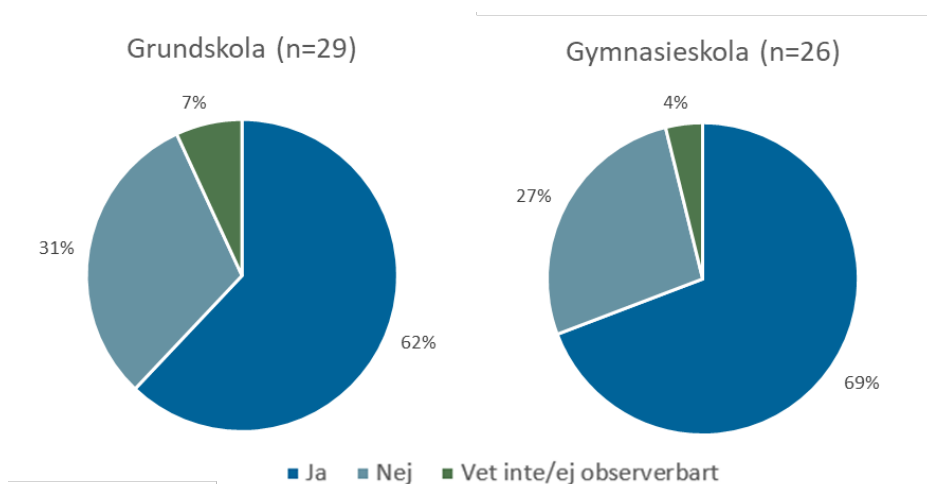
Lektioner utan digitala möten förekommer

I något enstaka fall beskriver eleverna att de har lektioner som genomförs utan att de kopplar upp sig till ett digitalt möte. I stället har de fått uppgifter som de ska arbeta med enskilt och skicka in för att få närvaro på lektionen. En elev säger att uppgiften kan genomföras när som helst och att läraren går in och tittar i elevens dokument för att se vad hen gjort. En elev säger att de fått en uppgift och sedan haft eget arbete utan att delta i någon lektion på fem till sex veckor. Ett par lärare i den skolan uppskattar att cirka 20 procent av lektionerna under den senaste månaden har genomförts genom att eleverna fått en uppgift som de ska göra på lektionen, utan att de har behövt logga in till ett digitalt möte. Uppgiften behöver inte nödvändigtvis göras under den tid som avsatts för lektionen. Rektorn säger att hen inte känner igen beskrivningen av att lektioner genomförs utan att elever behöver koppla upp sig till ett digitalt möte. Endast att detta förekommit någon enstaka gång.

Individuellt stöd finns ofta tillgängligt, men eleverna upplever det ändå som svårt att söka hjälp

Såväl lektionsobservationer som intervjuer med lärare och rektorer på de granskade skolorna vittnar ofta om att arbetet med tillgång till stöd överlag tycks fungera i de granskade skolorna. Samtidigt är elevernas bild att det ofta är svårare att få hjälp på distans, och observationerna visar att elever vid var tredje lektion r inte ges möjlighet till enskild kommunikation med läraren.

Diagram 4: Läraren ger möjlighet till enskild kommunikation med eleverna under observerade lektioner.

Under observationerna framgår att läraren vanligtvis använder olika metoder i de digitala verktygen för att kunna prata enskilt eller i grupp med elever som vill få hjälp med de individuella uppgifter som de arbetar med. Ofta informerar lärarna eleverna om vilka kanaler de ska använda sig av för att komma i kontakt med läraren för att få individuellt stöd. Till exempel om de har frågor eller behöver stämma av kring sina arbetsuppgifter. Kontaktvägarna är ofta via chatt, sms, mejl och telefon. Ofta sitter lärarna också kvar i videosamtalet efter att eleverna loggat ut för att arbeta individuellt, så att eleverna kan logga in igen om de behöver hjälp. Vid flera lektioner kontakter också läraren eleverna aktivt för att se om de behöver hjälp och inväntar inte bara elevernas kontakt. På vissa observerade lektioner framstår det emellertid som att det är elevernas ansvar att ta kontakt med läraren när behov av stöd uppstår.

Lektionsobservationerna visar vidare att lärarna ofta frågar eleverna om de hänger med och om de har några frågor. Eleverna svarar dock inte alltid på lärarnas frågor när de ställs i helgrupp. Vid några lektioner öppnar läraren grupprum, bland annat i syfte att använda dem för enskilda samtal med de elever som ber om hjälp. Ett par lärare uppmuntrar även eleverna att ta hjälp av varandra genom att till exempel skapa egna rum där samarbete kan äga rum. I vissa av de grupparbeten som pågår under observationerna får eleverna hjälp gruppvis av läraren.

Vid en lektion använder läraren en digital hjälplista. Eleverna kan skriva kommandot för hjälp i den publika chatten och hamnar då på en så kallad hjälplista. Läraren skriver kommandon för hjälplistan i chatten och kan då få information om vilka som behöver hjälp och vem som är näst på tur.

Vid de tillfällen när en resurspedagog eller en assistent deltar i lektionen, utöver den lärare som leder lektionen, delas klassen upp i två grupper i två olika digitala rum. Det bildas då en mindre grupp där de elever som önskar får mer vägledning och stöttning av en lärare. I en annan, större, grupp arbetar eleverna mer självständigt och individuellt med sina uppgifter.

Individuellt stöd kan lättare ges med hjälp av digitala verktyg

Digitala verktyg används ofta för att kunna stödja eleverna i undervisningen. Flera lärare berättar att de successivt har lärt sig fler sätt att kommunicera och ge återkoppling till eleverna. Även vissa rektorer stämmer in och beskriver att lärarna har lärt sig och utvecklat former för återkoppling och individuellt stöd vid undervisning på distans efterhand. Det har varit en fortbildningsresa, och många lärare har lärt sig flera olika digitala verktyg som underlättar och som de kan ta med sig till den vanliga närundervisningen. Till exempel berättar några lärare att de, sedan de fick lära sig hur de kan använda sig av mindre, digitala rum och röra sig mellan rummen, upplever att arbetet med att stötta eleverna har underlättats. De berättar vidare att de delar upp sig i två olika digitala rum när flera pedagoger deltar under en lektion, så att eleverna får välja var de vill arbeta eller blir anvisade var de ska arbeta. Under tiden som undervisning på distans har bedrivits har det blivit vanligare att läraren tar hand om den mindre gruppen med elever som behöver mer stöttning eller hjälp.

Vissa använder sig också av applikationer med övningar på olika nivåer och ger eleverna respons på vad de kan utveckla. Andra lärare berättar att eleverna har fått ta hem digitala pennor så att de ska kunna visa sina lösningar på uppgifter för läraren genom att dela sin skärm. Då kan de få bättre hjälp och feedback än om det är läraren som skriver och visar lösningen. En lärare berättar att den digitala hjälplista som eleverna kan skriva upp sig på är bra. Listan sparas mellan lektionerna, så om någon elev inte har hunnit få hjälp så står hen kvar på listan.

I vissa fall upp till eleverna att få stöd

I någon skola visar observationerna endast i liten utsträckning att lärarna söker upp enskilda elever för att stämna av hur det går för eleven. Det framkommer även i några elev- och lärarintervjuer att det ofta är upp till eleverna själva att ta initiativ till att fråga om hjälp eller tala om att de behöver mer utmaningar i undervisningen. Några elever berättar att stödet de får beror på hur mycket de själva ber om hjälp. Eleverna tror inte att alla som behöver hjälp själva ber om det, utan att läraren behöver ta reda på det. En anledning är att det är mer omständligt och innefattar fler moment jämfört med att räcka upp handen i klassrummet. Någon elev säger att svårigheterna också beror på att det kan vara svårt att formulera sin fråga skriftligt. Det kan också kännas mer utpekande att fråga om hjälp jämfört med vid närundervisning. Likaså berättar några att de undviker att ställa frågor i den gemensamma chatten eftersom alla kan se. Därför säger eleverna att det är bra när lärarna har parallella mötesrum där läraren befinner sig för att svara på frågor och hjälpa eleverna. Flera elever berättar också att de sparar frågor till dess att de kommer in till skolan igen för en period av närundervisning.

Många elever upplever att det finns ett flertal olika sätt att kontakta lärarna för att få individuell hjälp. Men att få hjälp snabbt för att komma vidare i skolarbetet ser vissa som ett problem vid undervisning på distans. Detta eftersom de kan behöva vänta på mejlsvår från läraren, eller läraren inte har koll på chatten hela tiden. De ger som exempel att en elev som fastnar i en matematikuppgift i närundervisning kan fråga läraren direkt i klassrummet, få hjälp och snabbt komma vidare. I undervisning på distans måste eleven mejla läraren för att be om hjälp och arbetet blir inte lika produktivt.

Lärarna är ofta medvetna om att eleverna tycker det är svårt att be om hjälp inför hela klassen, och samtidigt uttrycker de att det är svårare att fånga upp elevernas behov när undervisningen sker på distans. Även rektorer nämner att de uppmärksammat att lärarna inte på samma sätt upptäcker elever som behöver stöd vid undervisningen på distans som när eleverna är på plats i skolan. I vanliga fall kan lärarna "svepa förbi i klassrummet och kolla av" hur det går för eleverna, men vid undervisning på distans blir det svårare och de har fått hitta andra vägar. Lärarna bemöter detta genom att till exempel ta in en grupp elever i ett digitalt möte för att hjälpa och stötta dem på det sättet, eller genom att ha flera digitala mötesrum igång samtidigt eller individuella mötesrum för varje elev. Lärarna har även märkt att eleverna tycker att det är svårare att höra av sig digitalt och har tagit upp det med eleverna, men problemet kvarstår. Lärarna beskriver också att det är svårt att nå elever som behöver men inte efterfrågar stöd eller stimulans eller signalerar behov.

Stöd till eleverna tillgodoses genom närundervisning

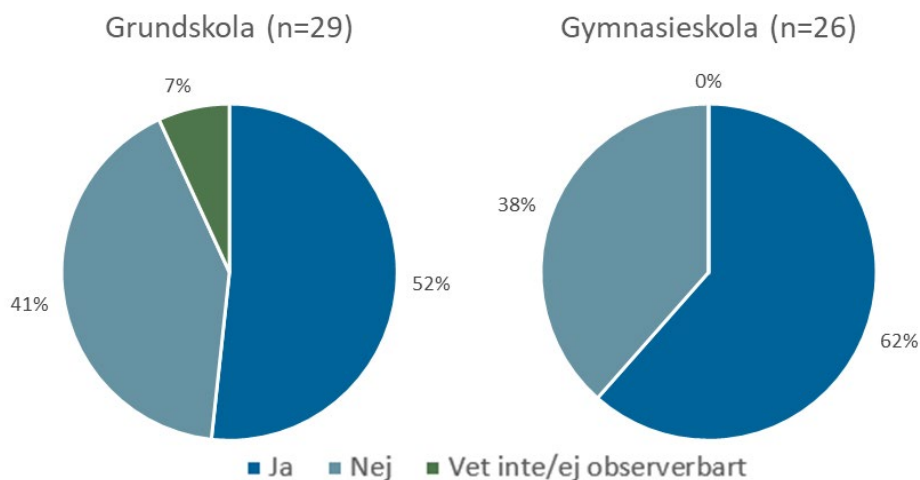
Flera lärare vid de granskade skolorna hänvisar till att perioder av närundervisning underlättar deras arbete med att stötta eleverna. Till exempel berättar de att de framför allt samlar in kunskap om elevernas behov av stöd och stimulans vid närundervisningen. Samt att elevernas individuella behov framförallt tillgodoses i närundervisningen. Lärarna beskriver att möjligheten för elever att få närundervisning istället för undervisning på distans är ett sätt att tillgodose elever i behov av extra stöd eller som har hemförhållanden som försvårar undervisning på distans.

Även rektorer nämner att det växelvisa upplägget med närundervisning möjliggör för elever att ställa frågor till lärarna vid ett senare tillfälle om det är något de inte har förstått vid undervisningen på distans. Vidare säger någon rektor att skolan lägger mycket resurser på stödverksamhet som sker på plats i skolan. Det kan till exempel handla om uppsökande kontakt från lärare eller öppna erbjudanden om stödtillfällen. Någon rektor beskriver att de varit noga med att kommunicera till eleverna att de måste höra av sig om de behöver hjälp, och att det då finns möjlighet att få närundervisning istället. Vissa erbjuder även elever digital kontakt och stöd med skolans elevresurspersonal samt möjlighet för elever att få extra stöd på plats i skolan. I en skola berättar lärarna och rektor att de har läxhjälp under lördagar och söndagar dit de kan rekommendera elever att komma för att få stöd och hjälp med sina studier.

Återkoppling sker ofta genom digitala dokument som eleverna arbetar i

I lektionsobservationerna framkommer att respons och återkoppling till eleverna saknas vid drygt 40 procent av lektionerna.

Diagram 5: Läraren ger respons och återkoppling under observerade lektioner.

Ett vanligt sätt för lärarna att återkoppla till eleverna är att göra det via digitala dokument som eleverna delar med läraren. Lärarna kommunicerar och ger respons direkt i dokumenten under lektionerna. Ibland uttrycker lärare under lektionerna att de ser att eleverna arbetar bra utifrån det som sker i dessa dokument. Under flera lektioner ger lärarna också kontinuerlig återkoppling genom att kommentera och utveckla elevernas svar på frågor under genomgångar och grupparbeten. Det framgår också vid några lektioner att eleverna har fått skriftlig återkoppling på en tidigare uppgift i skolans lärplattform, där de kan se vad de behöver utveckla för att få högre betyg. Vid någon lektion består återkopplingen av en summering av vilka uppgifter som eleverna har kvar att göra eller komplettera.

Observationerna visar att eleverna i vissa fall får tillfälle att reflektera över sitt lärande. Det förekommer att läraren för samtal med eleverna kring deras arbetsuppgift, vilket skapar möjlighet för eleverna att reflektera kring ämnesinnehållet och var de befinner sig i arbetsprocessen. Vid flera lektioner saknas dock moment som syftar till att eleverna ska reflektera kring sitt eget lärande eller få framåtsyftande återkoppling på sina arbetsinsatser.

Lärarna berättar i intervjuer att de ger muntlig och skriftlig feedback till eleverna, till exempel genom att skriva kommentarer på inlämningsuppgifter, samtala enskilt med eleverna eller ge återkoppling via digitala plattformar. Vissa uppger att återkopplingarna på alla skriftliga inlämningar är betungande och tidskrävande. Många talar om att individuell återkoppling under lektionen lättast ges genom att kommentera i delade dokument eller på den digitala plattform som skolan använder. Några uppger att det blir mer rättvist och att man kan hjälpa fler när man kan kommentera flera samtidigt, vilket de tycker är en bra sak att ta med in i klassrummet.

Upplevelsen hos några lärare är att de inte stämmer av lika mycket med eleverna på distans som när de är på plats i skolan. På liknande sätt blir det inte så mycket reflektion vid undervisningen på distans, utan den sker när eleverna är i skolan. Några rektorer lyfter också fram att den växelvisa närundervisningen ger en kontinuerlig kontakt mellan elever och lärare, varför den återkoppling som eleverna får totalt sett inte bör ha påverkats.

Samstämmigt med lärarnas bild berättar eleverna att de i huvudsak får återkoppling på sina arbeten genom skriftliga kommentarer på uppgifter eller om de pratar med lärarna i telefon. Flera elever beskriver däremot att det vilar ett större ansvar på eleverna att själva ta initiativet för att få återkoppling. I likhet med lärarna upplever också eleverna att återkopplingen från lärarna är mindre omfattande än vid närundervisningen. Vissa elever berättar också att många lärare skriver "bra jobbat" på deras uppgifter och att de skriver det till alla. Det blir ingen specifik feedback till just mig, menar en elev. Andra säger att det fungerar likadant att få återkoppling på sitt arbete oavsett om de deltar i undervisningen på distans eller i klassrummet.

Avslutande diskussion

Med denna promemoria vill Skolinspektionen bidra med en unik inblick i den undervisning på distans som pågick under vårterminen 2021. Resultaten i fallstudien bekräftar de bilder av undervisningen på distans som Skolinspektionen har lyft i tidigare distansinspektioner. Lektionsobservationerna har bidragit till ytterligare förståelse och en fördjupad inblick i de utmaningar som skolan möter i fjärr- och distansundervisningen. Utifrån de iakttagelser som Skolinspektionen gjort vill myndigheten också peka på ett antal områden som kan utvecklas ytterligare för att höja kvaliteten på undervisningen och ge eleverna bättre möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen. Det är viktigt att återigen betona att Skolinspektionens bild av situationen tar avstamp i en kvalitativ analys av lektionsobservationer genomförda på distans samt rektorers, lärares och elevers utsagor i de tio verksamheter som granskats.

Lärarna arbetar aktivt och tar stort ansvar

Skolinspektionen kan konstatera att lärarna på de granskade skolorna arbetar aktivt för att skapa en så bra undervisning som möjligt under rådande situation. Många har utvecklat sina kompetenser inom bland annat digitala verktyg och använder dem på ett skickligt sätt. Det finns lärare som visar hur de på ett beundransvärt sätt lyckas genomföra undervisning för elever på plats i klassrummet samtidigt som andra befinner sig på distans.

Undervisningen på distans i de granskade skolorna är ofta otillräcklig i centrala aspekter

Sammantaget visar fallstudien att vissa delar av undervisningen på distans i de granskade skolorna är av sämre kvalitet. Dels handlar det om att undervisningen sällan är varierad, att eleverna främst får delta i helklassundervisning och ägna sig åt individuella skrivuppgifter. Praktiska moment, mer komplext innehåll samt grupparbeten och diskussioner genomförs främst när de är på plats i skolan. Även om eleverna genom denna uppdelning får variation på det stora hela finns risk att undervisningen på distans blir enahanda, omotiverande och inte stimulerar elevernas lärande. Naturligtvis kan det finnas goda skäl att anpassa undervisningen efter det faktum att den sker på distans, och att genomföra moment som är bättre lämpade för närundervisning på plats i skolan. Men perioder av fjärr- och distansundervisning får inte bli en transportsträcka i väntan på nästa närundervisningstillfälle. Då nyttjas inte den potential som finns i fjärr- och distansundervisning och eleverna riskerar att gå miste om god undervisning. Granskningen har också visat att undervisningen på distans ofta saknar inslag av social interaktion. Att eleverna får möjlighet att mötas och samarbeta är en av nycklarna till ett lyckat lärande vid fjärr-/distansundervisningen, eftersom det bidrar till att eleverna tycker undervisningen är roligare, mer varierad och ger dem chansen att lära av varandra. Brist på interaktion kan således få konsekvenser för elevernas motivation och möjligheter till lärande.

Såväl lärare som elever beskriver ofta i granskningen att eleverna under fjärr- och distansundervisningen har ett ökat ansvar för sina studier, vilket kommer till uttryck när det handlar om att förmedla till lärarna att de behöver stöd eller stimulans. Ofta behöver det ske på elevens eget initiativ. Men erfarenheterna från tidigare distansinspektioner, och även denna, är att eleverna ofta drar sig för att be om hjälp på distans, och lektionerna är ofta tysta och inga frågor ställs. Rektorer och lärarna behöver se över hur de kan fånga upp om någon elev behöver stöd eller om det är någon som behöver mer stimulans för att undvika att ett för stort ansvar läggs på eleverna, och ge det stödet. Rektorer kan skapa förutsättningar för lärarna att diskutera, utveckla och delge varandra olika arbetssätt som synliggör behov bland eleverna. Det kollegiala arbetet bör också omfatta hur lärarna kan ge enskilt stöd i undervisningen på distans, men också hur lärarna kan arbeta för att ge elever den stimulans de behöver under lektionen för att komma vidare i sin kunskapsutveckling.

Användning av digitala verktyg gynnar flera delar av undervisningen på distans

Resultaten belyser vikten av att skolorna nyttjar de möjligheter som de digitala verktygen ger. Skolinspektionen ser att i de skolor där tekniska lösningar används på ett flitigt och strategiskt sätt gynnas flera delar av undervisningen på distans. Den digitala kompetensen varierar dock mellan lärarna, vilket påverkar hur verktygen används i undervisningen. En grundläggande förutsättning för att detta ska fungera är tillgången till verktyg. Det tycks finnas en skiftande tillgång till adekvata tekniska lösningar mellan skolor, vilket kan leda till en olikvärdig undervisning för eleverna. Därför är det viktigt att säkra tillgången till digitala verktyg och att lärare får stöd och vägledning i att använda dessa. Detta är ett arbete som behöver ledas av huvudman och rektor för att undvika att ett för stort ansvar läggs på enskilda lärare.

Få skillnader mellan de granskade grund- och gymnasieskolorna

I granskningen har tio grund- och gymnasieskolor ingått, och eftersom fallstudien är begränsad till storlek ska jämförelser mellan skolformerna och tolkning av skillnader göras med försiktighet. Det har emellertid inte framkommit några tydliga skillnader mellan skolformerna. Möjligen endast svaga indikationer på att eleverna i gymnasiet får ta lite mer eget ansvar för att följa med i undervisningen, och att skolan inte i samma utsträckning följer upp att de hänger med i undervisningen. Att inga större skillnader mellan skolformerna framträder är möjligen något förvånande, eftersom gymnasieskolan haft fjärr- och distansundervisning i betydligt större omfattning än grundskolan och därmed borde ha kommit längre i sin utveckling. Det är också tydligt att det inte verkar göras fler anpassningar i grundskolan trots högstadiееlevernars lägre ålder. Exempelvis ett än mer aktivt arbete för att skapa social interaktion och för att se till att alla elever får hjälp och stöd i undervisningen. Inga skillnader har heller framkommit kopplat till hur skolorna lägger upp fjärr-/distansundervisningen. De flesta granskade skolor växlar mellan när- och distansundervisning under veckan, medan bara två skolor växlar varannan eller var tredje vecka.

Följande är Skolinspektionens kommentarer till fallstudiens resultat.

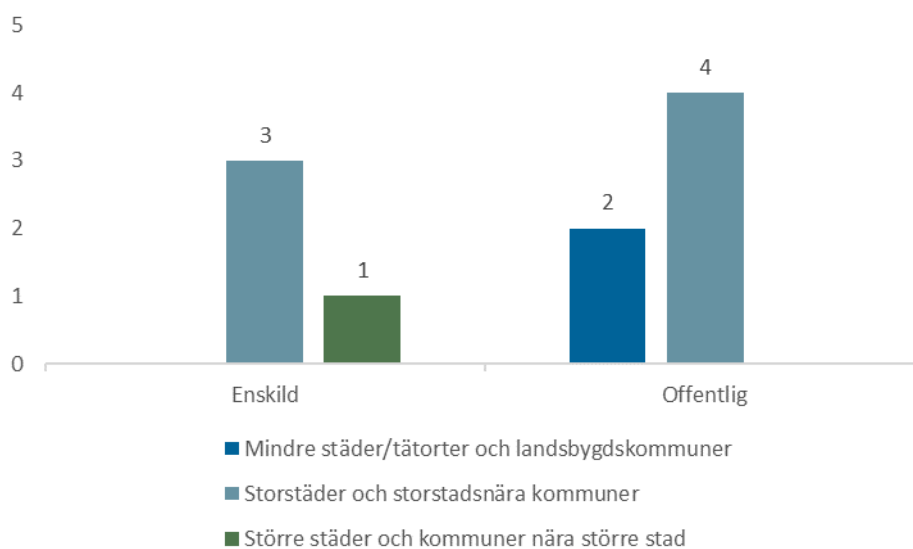
- **Utveckla undervisningen på distans och invänta inte perioder av närundervisning.** Det finns indikationer på att undervisningen på distans inte utvecklas till fullo; istället används närundervisning för att hantera de delar som upplevs som svårare på distans. Om undervisningen på distans inte håller god kvalitet riskerar elevernas lärande att påverkas. Undervisningen på distans behöver istället utvecklas och omfatta fler aspekter av undervisningen för att motverka att eleverna inte får de kunskaper och färdigheter de annars skulle ha fått.
- **Utveckla former för att eleverna ska få möjlighet att mötas, samarbeta och lära av varandra i undervisningen på distans.** Social interaktion och gemenskap är en avgörande faktor för att motivation och lärande ska stärkas vid undervisning på distans. Således är det viktigt att fjärr-/distansundervisningen inkluderar goda pedagogiska strategier som tar hänsyn till elevernas behov av interaktion, återkoppling och social gemenskap med hjälp av de lösningar som de digitala verktygen ger. Brist på interaktion kan få konsekvenser för elevernas motivation och möjligheter till lärande. Om det blir upp till eleverna att själva ta initiativ till sociala kontakter i undervisningen finns dessutom risk att vissa elever hamnar utanför. Det ligger på skolans ansvar att skapa samarbetsmöjligheter för eleverna.
- **Ordna god tillgång till digitala verktyg och arbeta för att öka den tekniska kompetensen hos lärarna.** I de skolor som ingått i denna granskning har Skolinspektionen sett en variation av vilka digitala verktyg som används i undervisningen. I enstaka fall finns även en variation inom skolan. Därtill varierar kompetensnivån mellan lärarna i att kunna använda verktygen och nyttja deras fulla potential. För eleverna innebär detta en risk för en olikvärdig tillgång till god undervisning. Därför är det viktigt att säkra tillgången till digitala verktyg och att lärare får stöd och vägledning i att använda dessa. Detta är ett arbete som behöver ledas av huvudman och rektor för att undvika att ett för stort ansvar läggs på enskilda lärare.

Bilaga

Mer om urval och genomförande

Skolinspektionen har under april och maj, vecka 14–18, genomfört en distans-inspektion av fem grundskolor och fem gymnasieskolor. I fokus för granskningen var att observera fjärr-/distansundervisning utifrån ett urval av centrala undervisningsnära aspekter⁶, samt inhämta den bild som rektorer, lärare och elever har av den fjärr-/distansundervisning som ges. Urvalet av skolor har syftat till att fånga en variation av skolor i landet och ett centralt urvalskriterium har varit att delar av utbildningen vid tiden för genomförande bedrivits på distans. Av de tio observerade skolorna drivs fyra skolor av enskilda huvudmän och sex skolor av offentliga huvudmän. Sju av skolorna ligger i kommuner som definieras som ”storstäder och storstadsnära kommuner”⁷, två av skolorna ligger i kommuner inom gruppen ”mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner” och en skola är belägen i en kommun tillhörande gruppen ”större städer och kommuner nära storstad”.

Diagram 6: Fördelning av granskade skolor utifrån huvudmannatyp och kommungrupp.

Granskningen genomfördes genom lektionsobservationer och intervjuer på distans. Totalt 55 lektioner (4–6 stycken per skola) observerades i granskningen. 29 lektioner observerades i grundskolan (högstadiet) och 26 lektioner i gymnasieskolan. Observationerna är inte avgränsade till något ämne, utan har omfattat de lektioner som passerat enligt skolans planering. Det innebär att granskningen har fångat en

⁶ Den här granskningen avser att fånga hur väl läraren planerar och genomför en fjärr-/distansundervisning som är strukturerad, varierad, där innehållet förmedlas på ett tydligt sätt och där det finns möjligheter till interaktion, som ger eleverna en tydlighet och som skapar engagemang inför skolarbetet. Vidare ska granskningen även omfatta det individuella stöd och den kontakt som läraren har med eleverna och hur väl läraren under fjärr-/distansundervisning lyckas fånga upp och ge stöttning till enskilda elever.

⁷ Enligt SKR:s kommungruppsindelning från 2017.

bredd av olika ämnen. Lektionsobservationerna genomfördes digitalt av två utredare per lektion. Utredarna bjöds in till de utvalda lektionerna och deltog genom de digitala plattformar som skolorna använde. I de fall digitala grupprum användes under lektionerna blev utredarna placerade i olika grupprum. När det var möjligt hölls en kort avstämning med lärarna inför observationerna, precis före lektionerna. I vissa fall presenterade de sig även för eleverna före lektionerna.

Efter observationerna intervjuades lärare vars undervisning varit föremål för observation, samt ett urval av elever i deras klasser. Två lärarintervjuer per skola genomfördes, i grupper om cirka tre lärare per intervju. Likaså genomfördes två elevintervjuer per skola i grupper om cirka tre elever per intervju. Totalt har cirka 60 lärare och 60 elever intervjuats i granskningen. Även rektorerna i samtliga skolor (tio) har intervjuats. Samtliga intervjuer genomfördes via videosamtal.

Alla verksamheter som granskas får efter slutförd distansinspektion en skriftlig återkoppling och i förekommande fall även rekommendationer från Skolinspektionen. Hur de väljer att arbeta med rekommendationerna är upp till verksamheterna och därför sker ingen uppföljning. Myndighetens förhoppning är att återkopplingarna ska ge de granskade verksamheterna vägledning i det fortsatta arbetet. Dessa återkopplingar ligger också till grund för denna övergripande promemoria (PM). Resultaten i denna PM är inte generaliserbara utan avser de verksamheter som granskats. Det kan ändå utgöra ett viktigt underlag och belysa såväl utmaningar som framgångsrika arbetssätt i en situation där en större del av undervisningen än vanligt bedrivs som fjärr-/distansundervisning. Genom att sprida erfarenheter och exempel hoppas Skolinspektionen kunna bidra med lärdomar även till verksamheter som inte ingått i distansinspektionen.